

Justyna Sarkowicz*

**Przedstawiciel prawny usługodawcy
jako organ uznający i wykonujący
European Production Order
w kontekście zasady wzajemnego
uznawania orzeczeń sądowych**

[Legal Representative of the Service Provider as the Authority Recognizing and Enforcing the European Production Order in the Context of the Principle of Mutual Recognition of Judicial Decisions]

Abstract

The subject of this article is the authority recognizing and enforcing the European Production Order for the surrender of electronic evidence in the context of the principle of mutual recognition of judicial decisions. The judicial authority is defined in the light of European legal standards. The relationship between the authority recognizing and executing the European Production Order for the surrender of electronic evidence – which is the legal representative of the service provider – and the judicial authority has been analyzed. The analyzes presented are key to verifying that the legal representative of the service provider has been established in accordance with the principle of mutual recognition of judicial decisions.

A desirable legislative direction is indicated – from the perspective of protecting the rights of the suspect and the accused.

Keywords: legal representative of the service provider, private actor, judicial authority, EU criminal law, mutual recognition, electronic evidence.

W kwietniu 2018 roku Komisja Europejska zaproponowała nowe przepisy umożliwiające organom policyjnym i sądowym szybsze i łatwiejsze uzyskiwanie dowodów elektronicznych. Zostały one uwzględnione we „wniosku dotyczącym rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie europejskich nakazów wydania dowodów i nakazów zabezpieczenia dowodów

* **Justyna Sarkowicz** – prawniczka, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie (afiliacja) / MA, Lawyer, Faculty of Law and Administration, Jagiellonian University in Kraków (affiliation); <https://orcid.org/0000-0001-8913-6665>; sarkowicz.justyna@gmail.com.

w sprawach karnych” oraz towarzyszącej mu „dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającej zharmonizowane zasady dotyczące wyznaczania przedstawicieli prawnych w celu gromadzenia dowodów w postępowaniu karnym”¹.

Wydając wniosek ustawodawczy, Komisja Europejska podkreśliła rosnące znaczenie elektronicznego materiału dowodowego w postępowaniu karnym, fakt, że w dochodzeniach karnych dominują obecnie wnioski o przedstawienie dowodów o charakterze transgranicznym, oraz to, że nie można pozwolić, aby przestępcy i terroryści wykorzystywali nowoczesne technologie komunikacyjne, aby ukryć swoją przestępczą działalność i uniknąć odpowiedzialności karnej. Zaakcentowano także, że władze w dalszym ciągu posługują się skomplikowanymi metodami – i choć konieczna jest współpraca sądowa i wzajemna pomoc, proces ten jest obecnie zbyt powolny i skomplikowany, co umożliwia przestępcom uciekanie się do najnowocześniejszych technologii. Podkreślono, że władze muszą być wyposażone w obecnie dostępne techniki².

Szybkość uzyskiwania dowodów elektronicznych była głównym motywem przyznania kompetencji do uznawania i wykonywania europejskiego nakazu wydania dowodów przedstawicielowi prawnemu usługodawcy, który jest podmiotem prywatnym. Podkreślić należy, że na ten podmiot nie nałożono żadnych warunków – może to być zatem dowolna osoba wyznaczona przez usługodawcę, może posiadać wiedzę prawniczą lub nie. Taki stan uzasadniany jest szczególnym charakterem dowodów elektronicznych. Główne obawy skupiają się na możliwości ich bezpowrotnej utraty.

Artykuł w pierwszej części będzie się skupiał na charakterystyce przedstawiciela prawnego usługodawcy, który został ustanowiony do uznawania i wykonywania europejskiego nakazu wydawania dowodów elektronicznych. Następnie zostanie wskazany zakres pojęcia „organ sądowy” w kontekście zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych. Celem uszczegółowienia pojęcia „sąd” zdefiniowane zostanie na podstawie Karty praw podstawowych i europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Przedstawione analizy będą kluczowe w celu weryfikacji, czy przedstawiciel prawny usługodawcy realizuje konstytucyjną przesłankę zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych, jaką jest „organ sądowy”. Wnio-

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2023/1543/UE z 12.07.2023 r. w sprawie europejskich nakazów wydania i europejskich nakazów zabezpieczenia dowodów elektronicznych w postępowaniu karnym oraz w postępowaniu karnym wykonawczym w związku z wykonaniem kar pozbawienia wolności, Dz. Urz. UE L 2023, 191, 118 [dalej: rozporządzenie 2023/1543]; dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2023/1544/UE z 12.07.2023 r. w sprawie zharmonizowanych przepisów dotyczących wskazywania wyznaczonych zakładów i ustanawiania przedstawicieli prawnych w celu gromadzenia dowodów elektronicznych w postępowaniach karnych, Dz. Urz. UE L 2023, 191, 118; S. Tosza, The European commission’s proposal on cross-border access to e-evidence, EuCrIm, 2018, ss. 212–219.

² Komisja Europejska, Komunikat prasowy, Unión de la Seguridad: la Comisión facilita el acceso a las pruebas electrónicas, Bruksela, 17.04.2018 r.

ski będą się skupiać na wskazaniu pożądanego kierunku legislacyjnego – z perspektywy ochrony praw podejrzanego i oskarżonego.

Przedstawiciel prawny usługodawcy a organ sądowy w kontekście zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych

Organem uznającym i wykonującym europejski nakaz wydania dowodów elektronicznych jest przedstawiciel prawny usługodawcy. Legitymacja procesowa w postępowaniu w sprawie gromadzenia dowodów elektronicznych obejmuje fazę uznania i wykonania, a w przypadku niewykonania – postępowanie egzekucyjne³.

W ostatecznej wersji rozporządzenia w sprawie europejskiego nakazu wydania dowodów i europejskiego nakazu zabezpieczenia dowodów dotyczących elektronicznego materiału dowodowego w postępowaniu karnym oraz wykonywania kary pozbawienia wolności po postępowaniu karnym ustawodawca wyodrębnił kategorie dowodów przekazywanych w celu uzyskania danych o ruchu, z wyjątkiem danych, których zażądano wyłącznie w celu identyfikacji użytkownika, zdefiniowanych w art. 3 pkt 10 – lub w celu uzyskania danych dotyczących treści⁴. W tych postępowaniach organ wydający powiadamia organ przymuszający do wykonania nakazu, przekazując zaświadczenie europejskiego nakazu wydania dowodów elektronicznych temu organowi – równocześnie z przekazaniem wspomnianego zaświadczenia adresatowi zgodnie z art. 9 ust. 1 i 2, tj. przekazuje przedstawicielowi prawnemu usługodawcy w tożsamy sposób, jak w przypadku dowodów, w których organ sądowy jest zupełnie pomijany⁵.

Powyższe ma skutek zawieszający, co oznacza, że do czasu jego rozpoznania przez organ sądowy przedstawiciel prawny usługodawcy nie podejmuje działań mających na celu przekazanie żądanego materiału dowodowego. Zawieszenie wykonania nie ma zastosowania w odniesieniu do sytuacji wyjątkowych⁶.

Wyjątkiem jest sytuacja, gdy w chwili wydawania nakazu organ wydający ma uzasadnione podstawy sądzić, że⁷:

³ J. Sarkowicz, *Przedstawiciel prawny usługodawcy w transgranicznym postępowaniu ws. gromadzenia e-dowodów – uwagi de lege lata i postulaty de lege ferenda z perspektywy ochrony praw podejrzanego oskarżonego*, „Prokuratura i Prawo” 2023, 6, s. 103.

⁴ Rozporządzenie 2023/1543.

⁵ Ibid.

⁶ J. Sarkowicz, *Rola zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych w europejskim postępowaniu w sprawie gromadzenia e-dowodów. Rozważania w ujęciu komparatystycznym*, „Prokuratura i Prawo” 2023, 12, s. 168.

⁷ Rozporządzenie 2023/1543.

- a) przestępstwo zostało popełnione, jest popełniane lub istnieje prawdopodobieństwo jego popełnienia w państwie wydającym oraz⁸
- b) osoba, której dane są objęte nakazem, ma miejsce pobytu w państwie wydającym⁹.

W powyższych przypadkach organ wydający przekazuje nakaz bezpośrednio przedstawicielowi prawnemu usługodawcy, tzn. organ sądowy jest pomijany w procesie uznania i wykonania europejskiego nakazu wydania dowodów elektronicznych¹⁰.

Mając na uwadze powyższe, należy pamiętać, że zasadą jest, że to przedstawiciel prawny usługodawcy, który jest – przypomnijmy – podmiotem prywatnym, jest organem uznającym i wykonującym nakaz, a wyjątkami są wyżej przedstawione sytuacje. Podkreślenia wymaga, że nawet w tych wyszczególnionych przypadkach podmiot prywatny może być wyłącznie kompetentny do uznania i wykonania nakazu, a tym samym organ sądowy w ogóle nie będzie brał udziału we wspomnianej fazie przekazania dowodów elektronicznych¹¹.

Zaświadczenie europejskiego nakazu wydania dowodów elektronicznych przekazuje się bezpośrednio w dowolny sposób pozwalający uzyskać pisemny zapis oraz w warunkach umożliwiających adresatowi ustalenie jego autentyczności. Jeżeli usługodawcy, państwa członkowskie lub organy Unii utworzyły specjalne platformy lub inne bezpieczne kanały do obsługi wniosków o dane składanych przez organy ścigania i organy sądowe, organ wydający może również zdecydować o przekazaniu zaświadczenia za pośrednictwem tych kanałów¹².

Należy pamiętać, że przedstawiciel prawny usługodawcy to podmiot prywatny, który może nie posiadać wiedzy prawnej i narzędzi prawnych do weryfikacji istnienia przesłanek do wydania, a następnie wykonania. Zgodnie z art. 3 pkt 7¹³ „przedstawiciel prawny” oznacza osobę prawną lub fizyczną, wyznaczoną na piśmie przez usługodawcę.

Ustawodawca pozostawił więc usługodawcy wybór podmiotu pełniącego funkcję przedstawiciela ustawowego – może to być osoba fizyczna lub prawna, która jest prawnikiem lub nie. Ustawodawca – powtórzmy – nie nałożył na usługodawcę żadnych warunków w tym zakresie¹⁴.

Mając na uwadze powyższe, istnieją dwie możliwości. Jeżeli przedstawicielem prawnym usługodawcy jest wyspecjalizowany prawnik, to podmiot ten będzie gwarantem wiedzy prawniczej i narzędzi prawnych, jeśli natomiast na

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ J. Sarkowicz, *Rola...*, s. 168.

¹¹ J. Sarkowicz, *Zasada zaufania jako warunek sine qua non właściwego stosowania zasady wzajemnego uznawania w kontekście europejskiego nakazu wydania dowodów elektronicznych* (artykuł, nieopubl.).

¹² D. Chankova, R. Voynova, *Towards New European Regulation for Handling Electronic Evidence*, „US–China Law Review” 2018, 3, ss. 121–129.

¹³ Rozporządzenie 2023/1543.

¹⁴ J. Sarkowicz, *Przedstawiciel...*, ibid.

przedstawiciela prawnego została wyznaczona osoba niebędąca prawnikiem, wówczas osoba ta może nie dysponować wiedzą prawniczą ani znajomością instrumentów prawnych. Tym samym *a priori* można przyjąć, że przedstawiciel ten nie jest gwarantem prawidłowej procedury uznania i późniejszego wykonania europejskiego nakazu wydania dowodów elektronicznych¹⁵.

Przedstawiona powyżej charakterystyka przedstawiciela prawnego usługodawcy jest szczególnie istotna na potrzeby analizy wspomnianego podmiotu w kontekście realizacji konstytutywnej cechy zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych, jaką jest „organ sądowy”.

W Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej zasadzie wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych poświęcono dwa przepisy. W pierwszym z nich – art. 67 TFUE – zostały określone podstawowe zadania Unii w zakresie budowania przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, które powinno przebiegać w poszanowaniu praw podstawowych i różnych systemów prawnych państw członkowskich. Przepis ten stanowi odpowiednik dawnego art. 29 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Zgodnie z art. 67 ust. 3 TFUE: „Unia dokłada starań, aby zapewnić wysoki poziom bezpieczeństwa za pomocą (...) wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych w sprawach karnych i, w miarę potrzeby, przez zbliżanie przepisów karnych”. Samej zasadzie jest poświęcony art. 82 TFUE, który określa podstawowe reguły obowiązujące w obszarze wzajemnego uznawania. W myśl ust. 1 tego przepisu współpraca sądowa w sprawach karnych w Unii „opiera się na zasadzie wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych oraz obejmuje zbliżanie przepisów ustawowych i wykonawczych państw członkowskich w dziedzinach, o których mowa w ustępie 2 i w artykule 83”. Parlament i Rada mogą przyjmować środki mające na celu „ustanowienie zasad i procedur zapewniających uznawanie w całej Unii wszystkich form wyroków i orzeczeń sądowych”¹⁶.

Przytoczona regulacja – pomimo ogólnego charakteru – pozwala jednak na sformułowanie podstawowych reguł budowanego obszaru przepływu decyzji sądowych, czym różni się od postanowień dawnego Traktatu o Unii Europejskiej. Pierwszą z nich jest uznawanie jedynie wyroków i orzeczeń o charakterze sądowym, a więc wydanych przez organ sądowy. Wymóg ten jest zgodny z sądowym charakterem współpracy w sprawach karnych, która została wyraźnie odróżniona od współpracy policyjnej (art. 87 TFUE). Ograniczenie tej współpracy do decyzji sądowych znajduje potwierdzenie także w odmienności regulacji dotyczącej współpracy sądowej w sprawach cywilnych. Zgodnie bowiem z art. 81 ust. 1 TFUE: „Unia rozwija współpracę sądową w sprawach cywilnych mających skutki transgraniczne (...) w oparciu o zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych”. Traktat nie definiuje pojęcia sądowego charakteru decyzji, tj. nie wskazuje, jakimi cechami musi

¹⁵ J. Sarkowicz, *Przedstawiciel...*, s. 108.

¹⁶ G. Krysztofuk, *Europejski nakaz dochodzeniowy*, „Prokuratura i Prawo”, 2012, 2, ss. 81–107.

odznaczać się organ je wydający. Decyzja w tym zakresie została pozostawiona Parlamentowi Europejskiemu oraz Radzie, którzy na potrzeby danego środka prawnego są zobowiązani do określenia podmiotowego zakresu jego zastosowania¹⁷.

Słusznie G. Krysztofiuk zadaje więc pytania o to, czy ta swoboda ma charakter nieograniczony i może prowadzić do objęcia zakresem zastosowania zasady decyzji organów, które nie tylko nie cieszą się niezawisłością w ich podejmowaniu, ale nawet jakąkolwiek postacią niezależności, a także o to, czy rozszerzenie zakresu działania zasady na decyzje np. organów Policji lub organów administracji mieści się jeszcze w granicach współpracy sądowej w sprawach karnych? Autor ten słusznie również zauważa, że niektóre z przyjętych przed wejściem w życie Traktatu z Lizbony decyzji ramowych przewidują wzajemną uznawalność orzeczeń organów niesądowych, np. w art. 1 decyzji ramowej w sprawie kar pieniężnych¹⁸ („organ inny niż sąd”), pod warunkiem jednak istnienia w prawie krajowym możliwości „skierowania sprawy” do sądu właściwego „także w sprawach karnych”. I trafnie stwierdza, że przykład ten jednoznacznie wskazuje, iż w chwili przyjmowania Traktatu z Lizbony obowiązywały akty prawne, których zakres zastosowania przekraczał ramy sądowego charakteru współpracy¹⁹.

Na potrzeby przedmiotowych badań – z uwagi na to, że w postępowaniu w sprawie gromadzenia dowodów elektronicznych szczególnie istotna jest rola prokuratora, niezbędne jest przedstawienie linii orzeczniczej Trybunału Sprawiedliwości, a próbującą pełnienie funkcji organu sądowego przez prokuratora, który bezsprzecznie nie ma atrybutu „sądu”. Prokurator stoi na straży praworządności, jest co do zasady niezależny, jednak nie jest niezawisły.

Jednym z ważniejszych orzeczeń, które zostanie szczegółowo przeanalizowane, jest wydane 27 maja orzeczenie w sprawach C-509/18 oraz sprawach połączonych C-508/18 i C-82/19 PPU w sprawie wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym irlandzkiego Sądu Najwyższego²⁰.

W przedmiotowej sprawie obrona podnosiła, że europejskie nakazy aresztowania nie są ważne, ponieważ nie zostały wydane przez właściwy „organ sądowy” (były wydane przez prokuratora) w rozumieniu decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania²¹.

Ze względu na zasadę autonomii proceduralnej do każdego państwa członkowskiego należy wyznaczenie organu lub organów, które mogą wydawać europejski nakaz aresztowania. Jednakże znaczenie i zakres pojęcia „wydają-

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Decyzja ramowa Rady 2005/214/WSiSW z 24.02.2005 r. w sprawie stosowania zasady wzajemnego uznawania do kar o charakterze pieniężnym, Dz. Urz. UE L 2005, 76, 16.

¹⁹ G. Krysztofiuk, *Europejski...*, *ibid*.

²⁰ Wyrok TS z 27.05.2019 r. w sprawach połączonych C508/18 i C82/19 PPU, ECLI:EU:C:2019:456; wyrok TS z 27.05.2019 r. w sprawie C509/18, ECLI:EU:C:2019:457.

²¹ Decyzja ramowa Rady z 13.06.2002 r., 2002/584/WSiSW w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi, OJ L 190, 18.07.2002, ss. 1–20.

cego organu sądowego” na potrzeby wydania europejskiego nakazu aresztowania jest autonomicznym pojęciem prawa Unii Europejskiej, które należy interpretować spójnie w całej Unii. Sąd irlandzki zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości o wydanie orzeczenia co do zakresu wspomnianego pojęcia²².

Poniżej zostaną przedstawione kluczowe wnioski z orzeczenia TS:

1. Prokuratorzy są organami uczestniczącymi w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Trybunał Sprawiedliwości potwierdził swoje wcześniejsze orzecznictwo, że pojęcie „władzy sądowej” nie ogranicza się jedynie do sędziów lub sądów, ale szerzej do organów „uczestniczących w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych” w każdym państwie członkowskim – w odróżnieniu od ministerstw lub służb policyjnych, będących częścią władzy wykonawczej. Pojęcie to rozciąga się na prokuratorów, którzy w postępowaniu karnym są uprawnieni do ścigania osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa w celu postawienia tej osoby przed sądem²³.
2. System europejskiego nakazu aresztowania wiąże się z podwójnym poziomem ochrony praw procesowych i podstawowych. Po pierwsze, osoba ta musiała korzystać z ochrony praw proceduralnych i podstawowych w związku z decyzją o wydaniu krajowego nakazu aresztowania. Po drugie, prawa te muszą być chronione także na etapie podejmowania decyzji o wydaniu europejskiego nakazu aresztowania (jeżeli osoba, której dotyczy krajowy nakaz aresztowania, przebywa w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej)²⁴.
3. Organ wykonujący musi mieć pewność, że prawa procesowe i podstawowe są chronione. Jeżeli prawo wydającego państwa członkowskiego przyznaje kompetencję do wydania europejskiego nakazu aresztowania organowi, który – uczestnicząc w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w tym państwie członkowskim – nie jest sędzią ani sądem, krajowe orzeczenie sądowe, na którym opiera się europejski nakaz aresztowania, musi samo w sobie opierać się na procedurze krajowej: a) która podlega kontroli sądu oraz b) w której dana osoba korzystała ze wszystkich odpowiednich gwarancji, w tym z tych wynikających z podstawowych praw i zasad prawnych²⁵.
4. Wydający nakaz organ sądowy musi sprawdzić proporcjonalność wydania europejskiego nakazu aresztowania w każdym indywidualnym przypadku. Drugi poziom ochrony praw zainteresowanej osoby oznacza, że wydający nakaz organ sądowy musi w szczególności sprawdzić przestrzeganie warunków niezbędnych do wydania europejskiego nakazu aresztowania

²² Wyrok TS z 27.05.2019 r. w sprawach połączonych C508/18 i C82/19 PPU, ECLI:EU:C:2019:456; wyrok TS z 27.05.2019 r. w sprawie C509/18, ECLI:EU:C:2019:457.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

i zbadać, czy w świetle szczególnych okoliczności każdej sprawy wydanie tego nakazu jest proporcjonalne, nawet jeżeli podstawą europejskiego nakazu aresztowania jest orzeczenie krajowe wydane przez sędziego lub sąd. Ponadto jeżeli prawo wydającego nakaz państwa członkowskiego przyznaje kompetencję do wydawania europejskiego nakazu aresztowania organowi, który uczestnicząc w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w tym państwie członkowskim, sam nie jest sądem – decyzja o wydaniu takiego nakazu aresztowania oraz, między innymi, proporcjonalność takiej decyzji musi móc być przedmiotem postępowania sądowego w pełni spełniającego wymogi skutecznej ochrony sądowej w państwie członkowskim²⁶.

5. „Wydający nakaz organ sądowy” musi być w stanie obiektywnie wykonywać swoje obowiązki. Aby móc wypełniać swoją rolę, wydający nakaz organ sądowy musi być w stanie uwzględnić wszystkie dowody obciążające i łagodzące, nie narażając się przy tym na ryzyko, że jego uprawnienia decyzyjne będą podlegać zewnętrznym wskazówkom lub instrukcjom – w szczególności ze strony organu władzy wykonawczej – tak że nie ulega wątpliwości, że decyzja o wydaniu europejskiego nakazu aresztowania należy do tego organu, a nie ostatecznie do władzy wykonawczej²⁷.
6. Niezależność wydającego nakaz organu sądowego musi być zagwarantowana przepisami ustawowymi i ramami instytucjonalnymi. Wydający nakaz organ sądowy musi być w stanie zapewnić wykonujący nakaz organ sądowy, że w odniesieniu do gwarancji przewidzianych w porządku prawnym wydającego nakaz państwa członkowskiego działa on niezależnie w wykonywaniu swoich obowiązków, które są nieodłącznie związane z nakazem wydania europejskiego nakazu aresztowania. W szczególności organ wydający musi wykazać, że istnieją przepisy ustawowe i ramy instytucjonalne mogące zagwarantować, że organ sądowy – podejmując decyzję o wydaniu takiego nakazu aresztowania – nie będzie narażony na ryzyko ulegania instrukcjom dyrektora wykonawczego w konkretnej sprawie²⁸.

Mając na uwadze powyższe, organowi niesądowemu, czyli prokuratorowi, przyznano kompetencje do wykonywania zadań przeznaczonych dla organów sądowych; podkreślić jednak należy, że wraz z tymi uprawnieniami nałożono szereg warunków. Warunki te należy ocenić jako próbę zagwarantowania, że prawa oskarżonego / podejrzanego będą przestrzegane w tożsamy sposób, gdy identyczne czynności wykonywane są przez organ sądowy.

Celem kompleksowej analizy w tym miejscu należy podjąć próbę zdefiniowania pojęcia „organ sądowy” w świetle europejskich standardów. Jako że organ sądowy nie został zdefiniowany w TFUE²⁹, szczególnie istotna na potrzeby przedmiotowych badań jest analiza pojęcia „sąd” w świetle Karty

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana, Dz. Urz. UE z 2016 r., C 202, s. 47.

praw podstawowych³⁰ oraz europejskiej Konwencji praw człowieka i podstawowych wolności³¹.

Artykuł 47 KPP ustanawia prawo dostępu do sądu niezawisłego i bezstronnego, ustanowionego na mocy ustawy. Niezawisłość, bezstronność i ustanowienie na mocy ustawy stanowią zatem cechy ustrojowe organu, jakim jest sąd w rozumieniu art. 47 KPP. Analogiczne wymagania w stosunku do organu krajowego, który można uznać za „sąd”, zawarte są w art. 6 ust. 1 EKPC. Zgodnie z art. 52 ust. 3 KPP – w zakresie, w jakim zawiera ona prawa odpowiadające tym zagwarantowanym w EKPC, ich znaczenie i zakres są takie same, jak praw przyznanych przez tę konwencję. W efekcie dla określenia standardu prawa do sądu w prawie Unii Europejskiej istotne będzie również orzecznictwo ETPC³².

Pojęcie „sąd” w rozumieniu EKPC w orzecznictwie ETPC łączy się z zasadą rządów prawa³³. Oznacza organ, który w ramach swoich kompetencji rozstrzyga spory zgodnie z przewidzianą w prawie procedurą³⁴. Rozstrzygnięcie takie musi być prawnie wiążące i nie może istnieć możliwość jego uchylecia przez żadną inną instytucję niebędącą sądem³⁵. Orzecznictwo Trybunału wskazuje ponadto, że dany organ, by stanowił sąd w rozumieniu EKPC, musi zostać ustanowiony przez ustawę³⁶.

Pierwszym z atrybutów „sądu”, które wymienia art. 47 KPP, jest jego niezawisłość. Zapewnienie niezawisłości sądownictwu stanowi wspomniany *conditio sine qua non* zasady efektywnej ochrony sądowej, a w konsekwencji także zasady efektywności prawa Unii Europejskiej³⁷.

Również w świetle art. 6 EKPC kluczowym kryterium oceny, czy dany organ może zostać uznany za sąd, jest jego niezawisłość³⁸. Zagadnienie to doczekało się bogatego orzecznictwa strasburskiego Trybunału. ETPC podkreśla,

³⁰ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, OJ C 326, 26.10.2012, ss. 391–407.

³¹ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. z 1993 r. nr 61, poz. 284 – dalej, skrótowo: EKPC.

³² R. Grzeszczak, M. Krajewski, Pojęcie „sądu” w świetle przepisów artykułu 47 KPP oraz 267 TFUE, „Europejski Przegląd Sądowy” 2014, 4, ss. 3–5.

³³ Cudak v. Litwa z 23.03.2010 r., skarga 15869/02, pkt 58; Kart v. Turcja z 3.12.2009 r., skarga 8917/05, pkt 73; Lenskaya v. Rosja z 29.01.2009 r., skarga 28730/03, pkt 30.

³⁴ Orzeczenie H v. Belgia z 30.11.1987 r., skarga 8950/80, pkt 50. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej sformułował podobne przesłanki, pozwalające uznać dany organ za sąd. Musi być to organ stały, działający na podstawie prawa, niezawisły, rozstrzygający spory między stronami i taki, którego orzeczenia niosą skutki prawne. Por. orzeczenie C-416/96, Nour Eddline El-Yassini v. Secretary of State for Home Department, [1999] ECR I-01209.

³⁵ Orzeczenia Benthem v. Holandia z 23 października 1985 roku, skarga 8848/80, § 40; Belilos v. Szwajcaria z 29.04.1988 r., skarga 10328/83, pkt 64; Van de Hurk v. Holandia z 19.04.1994 r., skarga 16034/90, pkt 45.

³⁶ Wyłącza to wszelkiego rodzaju ciała powołane *ad hoc* i *ex post* dla rozpatrzenia danej sprawy. Por. K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, Proces karny, Warszawa 2003, s. 50.

³⁷ R. Grzeszczak, M. Krajewski, Pojęcie..., ss. 3–5.

³⁸ J. Kociubiński, Dostęp do niezawisłego i bezstronnego sądu jako element prawa do rzetelnego procesu karnego w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Nowa kodyfikacja prawa karnego, tom 27, AUWr No 3325 Wrocław, 2011, ss. 127–149.

że niezawisłość, zgodnie z ugruntowaną zasadą trójpodziału władzy, oznacza niezależność organu sądowego od władzy ustawodawczej, a zwłaszcza wykonawczej³⁹. W związku z tym wybór sędziów przez parlament nie będzie automatycznie oznaczał, że wybrany w ten sposób skład nie będzie niezawisły⁴⁰. Jeśli tylko sąd taki nie będzie działał zgodnie z instrukcjami parlamentu i nie będzie możliwości odwołania sędziów przez organ, który dokonał ich wyboru w przypadku braku realizowania przez nich poleceń dotyczących rozstrzygnięcia spraw, to taki organ sądowy może być uznany za „sąd” w rozumieniu art. 6 EKPC⁴¹. Nie jest też konieczne, zdaniem Trybunału, żeby sąd krajowy poza rozstrzygnięciem spraw pełnił także inne funkcje (na przykład administracyjne)⁴². Podobnie nie jest konieczne, aby sąd składał się w całości z zawodowych sędziów⁴³. Istotne jest natomiast, żeby kadencja tych osób była wystarczająco długa dla zapewnienia im niezależności⁴⁴.

Kwestia niezawisłości sądu w świetle EKPC jest w gruncie rzeczy dosyć prosta, bo obejmuje gwarancje proceduralne⁴⁵ i sposób powoływania oraz odwoływania sędziów, czyli kwestie, w których analiza odpowiednich przepisów krajowych wystarcza do dokonania oceny, czy dany organ uznany może być za niezawisły w rozumieniu Konwencji⁴⁶.

Problem niezawisłości, a także bezstronności organu sądowego był również przedmiotem analizy Trybunału Sprawiedliwości w sprawie H.I.D. i B.A. przeciwko Refugee Applications Commissioner i inni⁴⁷. Trybunał przypominał, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem niezawisłość sądu oznacza, że jest on podmiotem trzecim w stosunku do organu wydającego skarżone rozstrzygnięcie – najczęściej organu administracyjnego wydającego decyzję. Ponadto TS stwierdził, że niezależność powinna być rozpatrywana w dwóch aspektach. W aspekcie zewnętrznym „zakłada ochronę organu przed interwencjami i naciskami zewnętrznymi, mogącymi zagrozić niezależności sądu przez jego członków rozpatrywanych przed nim sporów”. Z kolei aspekt wewnętrzny „łączy się z pojęciem bezstronności i dotyczy jednakowego dystansu do stron sporu i ich interesów związanych z przedmiotem tego spo-

³⁹ Orzeczenie *Le Compte, Van Leuven i De Meyer v. Belgia* z 23.06.1981 r., skargi 6878/75 i 7238/75, pkt 55. Także pkt 64 przywoływanego już orzeczenia *Belilos v. Szwajcaria*. Por. w tym kontekście orzeczenie *Gurov v. Mołdawia* z 11.07.2006 r., skarga 36455/02.

⁴⁰ Decyzja *Filipini v. San Marino* z 26.08.2003 r., skarga 10526/02.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Orzeczenie *Campbell i Fell v. Zjednoczone Królestwo* z 28.06.1984 r., skarga 7819/77 i 7878/77, pkt 33 i 81.

⁴³ Orzeczenie *Ettl i inni v. Austria* z 23.04.1987 r., skarga 9273/81, pkt 38.

⁴⁴ Orzeczenie *Coëme i inni v. Belgia* z 22.06.2000 r., skargi 32429/96, 32547/96, 32548/96, 32209/96 i 32210/96, pkt 99; orzeczenie *Le Compte, Van Leuven i De Meyer v. Belgia*, pkt 55; orzeczenie *Belilos v. Szwajcaria*, pkt 64.

⁴⁵ Orzeczenie *Coëme i inni v. Belgia* z 22.06.2000 r., skargi 32429/96, 32547/96, 32548/96, 32209/96 i 32210/96, § 99; orzeczenie *Le Compte, Van Leuven i De Meyer v. Belgia*, pkt 55; orzeczenie *Belilos v. Szwajcaria*, pkt 64.

⁴⁶ J. Kociubiński, *Dostęp...*, *ibid.*

⁴⁷ Wyrok TS z 31.01.2013 r. w sprawie C-175/11 H.I.D. i B.A. przeciwko Refugee Applications Commissioner i inni; wyrok TSUE z 19.09.2006 r. w sprawie C-506/04 Graham J. Wilson.

ru⁴⁸. Zdaniem Trybunału Sprawiedliwości niezależność i bezstronność organu wymaga istnienia określonych reguł dotyczących składu organu, tj. przede wszystkim: mianowania, kadencji, odwołania i wyłączenia jego członków. W szczególności odwołanie członków organu powinno pozostawać co najmniej pod kontrolą sądową⁴⁹.

W kwestii niezawisłości Trybunał Sprawiedliwości wskazał, że aby uznać organ za spełniający warunki dotyczące niezawisłości, szczególnie istotne jest, by przypadki odwołania członków tego organu były oparte na wyraźnych przepisach ustawowych⁵⁰. Zdaniem TS istnienie środków zaskarżenia ws. odwołania członków organu wydaje się samo w sobie zabezpieczać przed ewentualnymi próbami poddania się zewnętrznym interwencjom lub naciskom mogącym zagrozić jego niezawisłości⁵¹.

ETPC uznaje, że bezstronność, która oznacza brak uprzedzeń lub stronniczości⁵², stanowi tę cechę budującą zaufanie, jakim sąd powinien cieszyć się w społeczeństwie demokratycznym⁵³. Trybunał zauważa, że bezstronność oceniać można na wiele sposobów⁵⁴. Podczas tej oceny należy wziąć pod uwagę kryteria obiektywne i subiektywne⁵⁵, a także osobowe – przy czym zasada jest tu taka, że sędzia uznawany jest za bezstronnego, dopóki nie udowodni się jego stronniczości⁵⁶. W przypadku kiedy taka uzasadniona wątpliwość co do bezstronności danego sędziego się pojawi, ETPC stoi na stanowisku, że osoba ta powinna zostać wyłączona z dalszego postępowania⁵⁷.

Bezstronność sądu była również przedmiotem analizy w sprawie Graham J. Wilson⁵⁸. W wyroku Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że organ rozstrzygający sprawy o przyznanie prawa wykonywania zawodu złożony wyłącznie z przedstawicieli tego zawodu nie jest bezstronny w wystarczającym stopniu. W interesie wykonujących dany zawód może być bowiem niedopuszczenie do rynku usług nowych osób⁵⁹.

Podobnie jak rozumienie niezawisłości, również bezstronność doczekała się bogatego orzecznictwa ETPC, analizującego pod tym kątem konkretne

⁴⁸ Wyrok TSUE z 31.01.2013 r. w sprawie C-175/11 H.I.D. i B.A. przeciwko Refugee Applications Commissioner i inni, pkt 95 i 96.

⁴⁹ R. Grzeszczak, M. Krajewski, Pojęcie..., ss. 3–5.

⁵⁰ Opinia rzecznika generalnego Yves'a Bota z 06.09.2012 r. w sprawie C-175/11 H.I.D. i B.A. przeciwko Refugee Applications Commissioner i inni, pkt 87.

⁵¹ Wyrok TS z 31.01.2013 r. w sprawie C-175/11 H.I.D. i B.A. przeciwko Refugee Applications Commissioner i inni, pkt 103.

⁵² Orzeczenie Piersack v. Belgia z 1.10.1982 r., skarga 8692/79.

⁵³ Orzeczenie Pullar v. Zjednoczone Królestwo z 10.06.1996 r., skarga 22399/93.

⁵⁴ Orzeczenie Adamkiewicz v. Polska z 2.03.2010 r., skarga 54729/00, pkt 99.

⁵⁵ Orzeczenia Hauschildt v. Dania z 24.05.1989 r., skarga 10486/83, pkt 46; Demicoli v. Malta z 27.08.1991 r., skarga 13057/87, Piersack v. Belgia z 1.10.1982 r., pkt 40 i 30.

⁵⁶ Orzeczenia Le Compte, Van Leuven i De Meyer v. Belgia, pkt 58; De Cubber v. Belgia z 26.10.1984 r., skarga 9186/80, pkt 25; Ferrantelli i Santangelo v. Włochy z 7.08.1996 r., skarga 19874/92, pkt 56.

⁵⁷ Orzeczenie Sigurðsson v. Islandia z 10.04.2003 r., skarga 39371/98, pkt 37.

⁵⁸ Wyrok TS z 19.09.2006 r. w sprawie C-506/04 Graham J. Wilson.

⁵⁹ R. Grzeszczak, M. Krajewski, Pojęcie..., ss. 3–5.

sytuacje życiowe – bo jak zauważył sam Trybunał w orzeczeniu w sprawie *Hauschildt*: do jego zadań nie należy badanie w sposób abstrakcyjny ani ustawodawstwa, ani praktyki krajowej istotnych w tym zakresie, ale sprawdzenie, czy w konkretnej sprawie zostały one zastosowane wobec oskarżonego w sposób naruszający Konwencję⁶⁰.

Pierwszym związanym z pojęciem bezstronności zagadnieniem jest fakt występowania osoby sędziego w jednej sprawie w kilku rolach. Innymi słowy, chodzi o sytuację, kiedy sędzia rozpatrujący daną sprawę wypowiedział już swoje zdanie na jej temat przed wydaniem ostatecznego rozstrzygnięcia⁶¹. Trybunał stanął na stanowisku, że (...) fakt podjęcia przez sędziego decyzji przed wydaniem ostatecznego rozstrzygnięcia (w tym wypadku przed rozpoczęciem postępowania poprawczego) nie może sam w sobie uzasadnić ocen dotyczących bezstronności lub raczej jej braku u sędziego⁶². Liczyć się powinien zakres środków podejmowanych przez sędziego przed rozpoczęciem kolejnej fazy postępowania⁶³. ETPC zauważa, że w podobnych wypadkach sędzia taki [mieć] będzie rozległą wiedzę na temat okoliczności danej sprawy, co wcale nie musi oznaczać istnienia u niego przeświadczenia co do winy (lub jej braku) oskarżonego – wyłączającego w ten sposób bezstronność⁶⁴.

ETPC podczas dokonywania analizy, czy sędzia jest bezstronny, w orzeczeniu w sprawie *Walston* wskazał, że należy zwrócić uwagę na charakter odgrywanych przez tę osobę ról w poszczególnych stadiach postępowania, czas, jaki między nimi upłynął i stopień zaangażowania tego sędziego⁶⁵.

Problemy dotyczące bezstronności sądu krajowego w rozumieniu art. 6 EKPC mogą się pojawić, gdy osoba wydająca rozstrzygnięcie z przyczyn osobistych lub zawodowych związana jest z jedną ze stron postępowania lub nastawiona negatywnie do drugiej strony – czyli kiedy pojawia się klasyczny konflikt interesów⁶⁶. Trybunał podkreślił, że sam fakt, że osoba orzekająca utrzymuje (w tym wypadku zawodowe) kontakty ze stroną, nie oznacza automatycznie konfliktu, który skutkować powinien wyłączeniem tej osoby z dalszego postępowania⁶⁷. Podczas oceny rozpatrzone powinny być przesłanki takie, jak: charakter kontaktów sędziego z jedną ze stron, czas, jaki od nich upłynął, oraz stopień jego / jej zaangażowania⁶⁸.

Należy zauważyć, na co zwraca również uwagę ETPC, że podczas oceny, czy sąd uznany może być za bezstronny, opinia oskarżonego na ten temat nie

⁶⁰ Orzeczenie *Hauschildt v. Dania*, pkt 21.

⁶¹ J. Kociubiński, *Dostęp...*, ss. 127–149.

⁶² Orzeczenie *Adamkiewicz v. Polska*, pkt 101.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ W sprawach cywilnych por. orzeczenie *Warsicka v. Polska* z 16.01.2007 r., skarga 2065/03.

⁶⁵ Orzeczenie *Walston v. Norwegia* z 3.06.2003 r., skarga 37372/97; orzeczenie *Wettstein v. Szwajcaria* z 21.12.2000 r., skarga 33958/96.

⁶⁶ Orzeczenie *Tocono i Profesorii Prometisti v. Mołdawia* z 26.06.2007 r., skarga 32263/03.

⁶⁷ Decyzja *Espósito v. Włochy* z 5.08.1997 r., skarga 14031/88.

⁶⁸ Orzeczenie *Walston v. Norwegia* z 3.06.2003 r., skarga 37372/97.

może być decydująca⁶⁹. Orzeczenia w sprawach *Langborger* oraz *Ferrantelli i Santangelo* pokazują, że Trybunał stoi na stanowisku, że podstawą oceny bezstronności sądu nie powinny być subiektywne odczucia stron, ale fakty pozwalające uznać wątpliwości za obiektywnie uzasadnione⁷⁰.

Kolejny element zasady bezstronności wiąże się z wymogami stawianymi postępowaniu odwoławczemu⁷¹. W orzeczeniu w sprawie *Ringeisen*, które zapoczątkowało całą linię orzeczniczą, strasburski Trybunał uznał, że sama zasada nie wymaga, aby po uchyleniu rozstrzygnięcia sprawa została przekazana do ponownego rozpatrzenia innemu organowi albo temu samemu, ale w innym składzie⁷². Pojawiać się jednak mogą problemy, kiedy sytuacja taka staje się sprzeczna z Konwencją. Klasycznym przykładem takiego konfliktu jest sprawa *Leonard Band Club*⁷³. Konflikt dotyczył maltańskiego sądu, który musiał stwierdzić (w wyższej instancji), czy sam nie popełnił wcześniej błędu w wykładni i interpretacji prawa, co sprowadzało się do oceny, czy potrafi posługiwać się obowiązującym prawem⁷⁴. Nieco inny aspekt tego samego problemu ujawnił się podczas rozpatrywania sprawy *Kleyn i inni*, kiedy ETPC za nie do pogodzenia z zasadą bezstronności uznał sytuację, w której holenderska Rada Stanu (*Raad van State*) pełniła równocześnie funkcje doradcze, opiniując projekty aktów prawnych, i funkcje sędziowskie⁷⁵.

Z cechą niezależności sądu wiąże się ściśle konieczność ustanowienia go na mocy ustawy. Zdaniem A. Wróbla i N. Półtorak można w tym miejscu odwołać się do analogicznego wymogu sformułowanego na gruncie europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Ustanowienie na podstawie ustawy (dodać należy: co najmniej ustawy), zapewnia ustrojową niezależność sądownictwa od władzy wykonawczej. Sąd powinno także odnosić się do stworzenia ustrojowych i organizacyjnych podstaw funkcjonowania sądu⁷⁶.

Podsumowując powołane wyżej orzecznictwo, warto w tym miejscu przedstawić pogląd L. Garlickiego, definiujący sąd w kontekście orzecznictwa ETPC. Uznał on, że za „sąd” można uznać tylko taki organ, który:

- 1) jest władny do samodzielnego podejmowania wiążących rozstrzygnięć;
- 2) został ustanowiony przez ustawę;
- 3) działa w sposób zapewniający niezawisłość i bezstronność.

⁶⁹ Orzeczenie *Hauschildt v. Dania* z 24.05.1989 r., skarga 10486/83.

⁷⁰ Orzeczenia *Langborger v. Szwecja* z 22.06.1989 r., skarga 11179/84, pkt 32, *Ferrantelli i Santangelo v. Włochy* z 7.08.1996 r., skarga 19874/92, pkt 58; *Hauschildt v. Dania* z 24.05.1989 r., skarga 10486/83, pkt 48.

⁷¹ W. Kociubiński, *Zasady rzetelnego procesu w postępowaniu apelacyjnym – wybrane zagadnienia [w:] Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009, ss. 598–616.

⁷² Orzeczenie *Ringeisen v. Austria* z 16.07.1971 r., skarga 2614/65, pkt 97.

⁷³ Orzeczenie *San Leonard Band Club v. Malta* z 29.07.2004 r., skarga 77562/01.

⁷⁴ *Ibid.*, pkt 60.

⁷⁵ Orzeczenie *Kleyn i inni v. Holandia* z 6.05.2003 r., skargi 39343/98, 39651/98, 43147/98 i 46664/94, pkt 196.

⁷⁶ A. Wróbel, N. Półtorak, *Komentarz do art. 47 [w:] Karta praw podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Warszawa 2013, s. 1230.

Te właśnie cechy uznał Europejski Trybunał za podstawowe. Autor wskazał, że w świetle europejskiej Konwencji konieczne jest też ustanowienie „jakiejsz formy podziału władz, a przede wszystkim odseparowania władzy sądowniczej od legislatywy i egzekutywy”. Ponadto w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału nie musi tutaj „konieczne chodzić o organ sądowy w znaczeniu klasycznym, zintegrowany ze strukturami sądownictwa powszechnego w danym kraju” [...] Nie ma przy tym zasadniczego znaczenia, jak dany organ orzekający jest kwalifikowany przez prawo krajowe”⁷⁷.

Pogląd ten nie traktuje pojęcia „sąd” *sensu stricto*, tj. nie wymaga, aby podmioty wywodziły się wyłącznie ze struktur sądowych. Autor definiuje pojęcie „sąd” przez wymienienie wszystkich jego desygnatów, to jest: niezależności, niezawisłości, bezstronności oraz ustanowienia na podstawie ustawy. Ponadto autor podkreśla konieczność odseparowania władzy sądowniczej od legislatywy i egzekutywy – i w ten sposób wyznacza zakres podmiotów uprawnionych do pełnienia funkcji sądowych.

Wskazać należy dwie główne myśli wynikające z poglądu L. Garlickiego. Pierwsza: jeśli organ niesądowy posiada wszystkie wskazane przymioty, to można przyjąć, że nie ma zagrożeń dla jednostki i prawo do rzetelnego procesu karnego jest w pełni realizowane. Tym samym można postawić znak równości z rozumieniem sądu *sensu stricto*. Druga: jeśli tylko sądy rozumiane *sensu stricto* cechują się wspomnianymi przymiotami, to nie istnieje żaden organ niesądowy, który realizuje opisową definicję L. Garlickiego.

Z uwagi na restrykcyjność prawo karnego, tj. potencjalną karę bezwzględnego pozbawienia wolności, należy priorytetowo traktować poziom zaufania jednostki do rzetelnego procesu; dlatego też wykładnia pojęcia „sąd”, „organ sądowy” powinna być jednolita i nie pozostawiać żadnych wątpliwości. Także definicja winna być wyczerpująca i nie pozostawiać marginesu uznania. Podkreślić należy, że przedstawiona powyżej opisowa definicja sądu wprowadza chaos terminologiczny, który nie jest czynnikiem sprzyjającym pogłębianiu zaufania jednostek do wymiaru sprawiedliwości.

Odnosząc powyższe – tj. definicję organu sądowego – do zasady wzajemnego uznawania, należy przytoczyć tezę G. Krysztofiuka, w której autor ten przekonuje, że nie należy krytycznie oceniać przyznania uprawnienia do transgranicznej współpracy, tj. do działania w ramach wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych, nie tylko podmiotom cechującym się sądowym charakterem. Według autora takie podejście jest uzasadnione w ograniczonym i uwzględniającym stopień wzajemnego zaufania do decyzji organów niesądowych zakresie – po to, aby możliwe było objęcie zasadą jak najszerzej kategorii orzeczeń. G. Krysztofiuk podkreśla, że stan ten powinien być zostać uwzględniony w traktacie, analogicznie jak zostało to uczynione w postano-

⁷⁷ L. Garlicki, Pojęcie i cechy „sądu” w świetle orzecznictwa europejskiej Konwencji praw człowieka [w:] Trzecia władza. Sądy i trybunały w Polsce, red. A. Szmyt, Gdańsk 2008, ss. 141–143.

wieniach dotyczących zasady wzajemnego uznawania orzeczeń cywilnych. Konkludując – wskazuje, że tak się nie stało; rodzi to uzasadnioną wątpliwość co do istnienia podstawy prawnej dalszego rozszerzenia zakresu działania zasady na decyzje organów niesądowych⁷⁸.

W powyższym stanowisku można dopatrywać się niekonsekwencji – z jednej strony autor aprobuje wykonywanie zadań sądowych przez organy niesądowe, z drugiej podaje w wątpliwość istnienie podstawy prawnej takiego rozszerzenia. Należy jednoznacznie wskazać, że jeśli nie ma podstawy prawnej do wspomnianego rozszerzenia, nie może to prowadzić do przedstawionych przez G. Krysztofiuka wniosków.

Nie można zgodzić się ze wspomnianą aprobatą tego autora w sprawie rozszerzenia katalogu organów uprawnionych do wykonywania funkcji sądowych (przyznanie kompetencji organom niesądowym), gdyż taki stan podważa art. 6 EKPC oraz art. 47 KPP, tj. godzi w prawo do rzetelnego procesu, które powinno być bezwzględnie przestrzegane. Wydaje się, że autor nie uzależnia uznania kompetencji organów niesądowych do wykonywania czynności sądowych od żadnych warunków, tj. niezawisłości, niezależności czy bezstronności.

Należy zgodzić się natomiast z G. Krysztofiukiem, że problematyka będąca przedmiotem badań winna mieć regulację traktatową, jednak traktat powinien w sposób jednoznaczny wykluczać organy niesądowe z pełnienia funkcji przysługujących organom sądowym – czyli takim, które cechują się niezawisłością, niezależnością, bezstronnością oraz są ustanowione na podstawie ustawy. Podkreślić należy raz jeszcze, że prawo karne jest obszarem bardzo restrykcyjnym, potencjalną karą jest bowiem kara bezwzględnego pozbawienia wolności – i z tego właśnie powodu gwarancje procesowe oskarżonego / podejrzanego powinny być traktowane priorytetowo.

Celem podsumowania przedstawione rozważania należy odnieść do roli prokuratora w postępowaniu w sprawie wydania dowodów elektronicznych. Przypomnieć należy, że niezawisłość, obiektywizm / bezstronność sędziów i niezależność zostały wspólnie uznane przez ETPC i TSUE – orzekający w sprawach C-585/18, C-624/18 i C-625/18 – za „ściśle ze sobą powiązane”⁷⁹. Mając na uwadze powyższe, należy bezsprzecznie wskazać, że prokurator nie realizuje definicji organu sądowego.

Na podstawie powyżej przedstawionych analiz nie jest możliwa kwalifikacja przedstawiciela prawnego usługodawcy, który jest podmiotem prywatnym, w kontekście zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych. Przedstawione cechy konstytutywne wspomnianej zasady charakteryzują organ wydający, a nie organ uznający i wykonujący. Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych cechuje organ wydający – poprzez wskazanie cech

⁷⁸ G. Krysztofiuk, *Europejski...*, ss. 81–107.

⁷⁹ Wyrok TS w sprawach C-585/18, pkt 129; C-585/18, C-624/18, C-625/18. Postępowanie w trybie przyspieszonym – postanowienie Prezesa TS z 26.11.2018 r.

orzeczenia podlegającego uznaniu – tj. orzeczenie musi mieć sądowy charakter, a tym samym konieczne jest jego wydanie przez organ sądowy.

Odpowiedzi na pytanie, czy przedstawiciel prawny usługodawcy został ustanowiony zgodnie z zasadą wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych, należy poszukiwać w interpretacji art. 82 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁸⁰ – jego położeniu w strukturze Traktatu oraz wykładni normy prawnej wyrażonej w tym artykule.

Art. 82 ust. 1 [„Współpraca wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych w Unii opiera się na zasadzie wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych (...)”] TFUE zawarto w tytule V: „Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”, rozdziale 4, zatytułowanym „Współpraca wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych”. Usytuowanie art. 82 ust. 1 TFUE jasno wskazuje, że wzajemne uznawanie orzeczeń sądowych ma funkcjonować w obszarze współpracy podmiotów sprawujących wymiar sprawiedliwości.

Ponadto zawarte w art. 82 ust. 1 TFUE sformułowanie „współpraca wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych w Unii opiera się na zasadzie wzajemnego uznawania wyroków i orzeczeń sądowych (...)” również w sposób jednoznaczny potwierdza powyższą tezę.

Celem kompleksowej analizy w tym miejscu należy przejść do interpretacji pojęcia „wymiar sprawiedliwości”.

Zawarta w art. 47 Karty praw podstawowych wyłączna kompetencja sądów do wykonywania zadań cechujących się sądowym charakterem w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości nazywana jest sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości. Wskazano, że nieprzypadkowo art. 47 KPP umieszczono w tytule VI Karty, zatytułowanym „Wymiar sprawiedliwości”⁸¹. Pojęcie to zinterpretowano w szerszym kontekście, tj. w świetle EKPC oraz wspólnych tradycji konstytucyjnych państw członkowskich⁸².

Odnosząc się do pojęcia „wymiaru sprawiedliwości” na gruncie wspólnych tradycji konstytucyjnych państw członkowskich, warto przywołać uwagę B. Banaszaka, że „większość definicji władzy sądowniczej i wymiaru sprawiedliwości zawiera wspólne jądro. Jest nim uznanie, że w obu przypadkach chodzi o szczególnie rodzaj postępowania, którego rezultatem jest wiążące rozstrzygnięcie sporu prawnego, dokonane przez niezależny organ państwowy na podstawie obowiązującego prawa, po dokładnym rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy”⁸³. Uzasadniony jest zatem pogląd, że we współczesnych porządkach konstytucyjnych główną funkcją sądów, stanowiącą równocześnie ich „monopol”, jest sprawowanie wymiaru sprawiedliwości. Podobny pogląd prezentuje L. Garlicki – prowadzący swe rozważania na gruncie Konstytucji RP – który twierdzi, że „pojęcie «wymiaru sprawiedliwości» nigdy nie zyskało jasnego

⁸⁰ Wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE z 2016 r., C 202, s. 47.

⁸¹ R. Grzeszczak, M. Krajewski, *Pojęcie...*, ss. 3–5.

⁸² *Ibid.*

⁸³ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, ss. 86–88.

określenia ani w doktrynie, ani w orzecznictwie. (...) Punktem wyjścia jest przedmiotowa (materialna) płaszczyzna rozważań, traktująca «wymiar sprawiedliwości» jako szczególną postać władczego działania państwa. Za «wymiar sprawiedliwości» (...) uznać więc należy «wiązące rozstrzygnięcie sporów o prawo, w których przynajmniej jedną ze stron jest jednostka lub inny podmiot podobny». Zarazem jednak (...) rozstrzygnięcie sporów (spraw) tylko wtedy można uznać za «wymiar sprawiedliwości», jeżeli dokonywane jest przez «sądy»⁸⁴.

Odnosząc się z kolei do funkcji sprawowania wymiaru sprawiedliwości na gruncie europejskiej Konwencji praw człowieka, wskazać można m.in. na wyrok w sprawie Van de Hurk przeciwko Holandii; ETPC uznał w nim, że sąd powinien być wyposażony w „kompetencję do wydawania wiążących rozstrzygnięć, które nie mogą być zmieniane przez jakikolwiek organ poza sądowy na niekorzyść strony zainteresowanej”.

Wniosek płynie stąd taki, że z zasady monopolu sądów na sprawowanie wymiaru sprawiedliwości wynika przede wszystkim zasada ostateczności ich orzeczeń. Rozumiana jest ona w sposób względny: rozstrzygnięcie sądowe nie może być zmienione przez żaden organ, z wyjątkiem innego sądu (co do zasady: wyższego szczebla)⁸⁵.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt Karty praw podstawowych, należy wskazać, że brzmienie akapitu pierwszego art. 47 KPP wyklucza, aby sprawy raz rozpoznane przez sąd mogły stać się przedmiotem odwołania do organu niebędącego sądem. Innymi słowy: każde naruszenie praw i wolności zagwarantowanych przez prawo Unii (o którym mowa w akapicie pierwszym KPP) czy też sprawa (o której mowa w jej akapicie drugim) musi ostatecznie podlegać rozpoznaniu przez sąd rozumiany jako organ o określonych cechach ustrojowych. Istnieją zatem – jak wykazano – przekonujące argumenty za przyjęciem poglądu, zgodnie z którym Karta praw podstawowych powierza sprawowanie wymiaru sprawiedliwości w obszarze prawa Unii Europejskiej sądom, tj. organom o odpowiednich cechach ustrojowych określonych przez art. 47 KPP⁸⁶.

Podsumowanie

Należy z pełną stanowczością poprzeć przedstawione w drugiej części poglądy. Wymaga podkreślenia, że wymiar sprawiedliwości może być sprawo-

⁸⁴ L. Garlicki, *Komentarz do art. 175 Konstytucji RP* [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, tom 4, red. L. Garlicki, Warszawa 2005, s. 2 oraz ss. 4 i 5. Cytowany fragment: L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2002, s. 354. L. Garlicki wyjaśnia, że na gruncie Konstytucji RP, z uwagi na brzmienie art. 175, wymiar sprawiedliwości (rozumienie przedmiotowe) jest połączony ściśle z działalnością sądów. Jednak punktem wyjścia do jego zdefiniowania pozostaje wspomniane rozumienie przedmiotowe.

⁸⁵ R. Grzeszczak, M. Krajewski, *Pojęcie...*, ss. 5–7.

⁸⁶ *Ibid.*

wany wyłącznie przez organ sądowy, tj. organ cechujący się niezależnością, niezawisłością, bezstronnością, a także ustanowiony na podstawie ustawy. Ponadto konieczne jest poparcie tezy o konieczności odseparowania władzy sądowniczej od legislatywy i egzekutywy. Mając na uwadze przedstawione analizy, należy postawić znak równości między pojęciami „organ sądowy” i „wymiar sprawiedliwości”. W kontekście zaprezentowanych poglądów nie jest możliwa sytuacja, w której wymiar sprawiedliwości będzie sprawowany przez organ niesądowy, tj. niemający wymienionych wcześniej cech.

Konkludując: przyznanie kompetencji przedstawicielowi prawnemu usługodawcy (pomiotowi prywatnemu) do uznawania i wykonywania europejskiego nakazu wydania dowodów elektronicznych pozostaje w sprzeczności z zasadą wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych. Podmiot ten nie posiada bowiem żadnych cech, którymi charakteryzuje się organ sądowy. Jest podmiotem prywatnym, którego celem są wyłącznie korzyści finansowe. Ponadto na przedstawiciela prawnego usługodawcy nie nałożono żadnych warunków w kwestii znajomości prawa⁸⁷. Taki stan niewątpliwie stanowi zagrożenie dla praw podejrzanego / oskarżonego, szczególnie więc godzi w prawo do rzetelnego procesu sądowego.

Aby zagwarantować przestrzeganie praw podejrzanego / oskarżonego w transgranicznym postępowaniu w sprawie wydania dowodów elektronicznych, należy ustanowić organ sądowy jako kompetentny do uznania i wykonania europejskiego nakazu wydania dowodów elektronicznych w każdej kategorii tychże dowodów. Przyznanie wskazanych kompetencji wyłącznie organowi sądowemu będzie w pełni realizowało zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych.

Abstrakt

Przedmiotem artykułu jest organ uznający i wykonujący europejski nakaz wydania dowodów elektronicznych w kontekście zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych. Zdefiniowano organ sądowy w świetle europejskich standardów prawa. Przeanalizowano relację między organem uznającym i wykonującym europejski nakaz wydania dowodów elektronicznych – jakim jest przedstawiciel prawny usługodawcy – a organem sądowym. Przedstawione analizy są kluczowe dla weryfikacji, czy przedstawiciel prawny usługodawcy został ustanowiony zgodnie z zasadą wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych. Wskazano pożądaną kierunek legislacyjny – z perspektywy ochrony praw podejrzanego i oskarżonego.

Słowa kluczowe: przedstawiciel prawny usługodawcy, podmiot prywatny, organ sądowy, prawo karne UE, wzajemne uznawanie, dowody elektroniczne.

⁸⁷ Zobacz szerzej o zagrożeniach: J. Sarkowicz, *Przedstawiciel...*, ss. 102–113.

BIBLIOGRAFIA

- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Chankova D., Voynova R., *Towards New European Regulation for Handling Electronic Evidence*, „US–China Law Review” 2018, 3.
- Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2002.
- Garlicki L. (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, tom 4, Warszawa 2005.
- Grzeszczak R., Krajewski M., *Pojęcie „sądu” w świetle przepisów artykułu 47 KPP oraz 267 TFUE*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2014, 4.
- Kociubiński J., *Dostęp do niezawisłego i bezstronnego sądu jako element prawa do rzetelnego procesu karnego w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*. Nowa kodyfikacja prawa karnego, tom 27, AUWr, 3325, Wrocław 2011.
- Krysztofiuk G., *Europejski nakaz dochodzeniowy*, „Prokuratura i Prawo” 2012, 2.
- Marszał K., Stachowiak S., Zgryzek K., *Proces karny*, Warszawa 2003.
- Sarkowicz J., *Przedstawiciel prawny usługodawcy w transgranicznym postępowaniu ws. gromadzenia e-dowodów – uwagi de lege lata i postulaty de lege ferenda z perspektywy ochrony praw podejrzanego oskarżonego*, „Prokuratura i Prawo” 2023, 6.
- Sarkowicz J., *Rola zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych w europejskim postępowaniu w sprawie gromadzenia e-dowodów. Rozważania w ujęciu komparatystycznym*, „Prokuratura i Prawo” 2023, 12.
- Sarkowicz J., *Zasada zaufania jako warunek sine qua non właściwego stosowania zasady wzajemnego uznawania w kontekście europejskiego nakazu wydania dowodów elektronicznych* [artykuł nieopublikowany].
- Skorupka J. (red.), *Rzetelny proces karny*. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdy, Warszawa 2009.
- Szmyt A. (red.), *Trzecia władza. Sądy i trybunały w Polsce*, Gdańsk 2008.
- Tosza S., *The European commission’s proposal on cross-border access to e-evidence*, Eucrium, 2018.
- Wróbel A. (red.), *Karta praw podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2013.